

POLICY BRIEF: TARKISTUSLISTA IHMISOIKEUKSIA KOSKEVALLE HUOLELLISUUSPROSESSILLE KANSAINVÄLISESSÄ OPISKELIJAREKRYTOINNISSA

Anna-Greta Pekkarinen (HEUNI)

Scoping emerging forms of trafficking in
human beings in the Nordic countries

JOHDANTO

Pohjoismaisissa korkeakouluissa opiskelee suuri määrä EU:n ulkopuolisista maista tulevia opiskelijoita. Monet korkeakoulut tekevät yhteistyötä akkreditoitujen agenttien kanssa, jotka tukevat kansainvälisten opiskelijoiden rekrytointia. Osassa lähtömaita **rekrytointiprosesseihin voi kuitenkin liittyä ylihinnoiteltuja tai epäasianmukaisia maksuja, harhaanjohtavaa tietoa sekä agenttien antamia katteettomia lupauksia.** Nämä käytännöt aiheuttavat opiskelijoille ja heidän perheilleen taloudellista kuormitusta ja velkaantumista. Säätelymättömät tai niin sanotut villit agentit muodostavat erityisen haasteen, sillä ne toimivat oppilaitosten kanssa solmittujen virallisten sopimusten ulkopuolella. Näin ollen heidän toimintaansa on vaikea valvoa tai säädellä.

Opiskelijat saattavat yliarvioida mahdollisuutensa työllistyä opintojen aikana ja rahoittaa opintojaan. **Varallisuusvaatimukset, lukukausimaksut ja korkea elinkustannustaso sekä se, että reilun työn löytäminen opintojen aikana on haastavaa, lisäävät taloudellista epävarmuutta.** Edullisen asumisen vähäinen tarjonta ja vaikeudet perustarpeiden täyttämiseksi lisäävät kuormitusta entisestään. Taloudellinen stressi voi ajaa opiskelijoita epävarmaan työhön ja altistaa heitä hyväksikäytölle. Samalla on tärkeää korostaa, että kaikki kansainväliset opiskelijat eivät kohtaa ongelmia: valtaosa heistä etenee opinnoissaan, valmistuu ajallaan eikä joudu hyväksikäytön kohteeksi.

Vaikka suomalaiset korkeakoulut ovat alkaneet puuttua joihinkin kansainväliseen opiskelijarekrytointiin liittyviin haasteisiin, niiltä **näyttää edelleen puuttuvan kokonaisvaltainen lähestymistapa ihmisoikeuksia koskeviin huolellisuusprosesseihin** (human rights due diligence). Ihmisoikeuksia koskevat huolellisuusprosessit edellyttävät asianmukaisten hallinto- ja johtamisrakenteiden luomista, kattavien linjauksen laatimista, huolellisuuden juurruttamista osaksi olemassa olevia riskienhallintaprosesseja, tunnistettujen tapauksien käsittelyä ja korjaavia toimia, toiminnan mittaamista ja kehittämistä sekä toteutetuista toimista viestimistä. Oikeudenhaltijoiden osallistaminen on prosessin keskeinen osa.

Seuraavilla sivuilla esitetään tarkistuslistoja, joiden tarkoituksena on tukea oppilaitoksia ihmisoikeuksia koskevien huolellisuusprosessien rakentamisessa koko organisaation toiminnan sekä erityisesti kansainväliseen opiskelijarekrytointiin liittyvien toimintojen osalta.

Denna policy brief bygger på rapporten "From aspiration to exploitation. Recruitment and employment related risks faced by international students before, during and after their studies: A Nordic scoping review with a focus on Finland" av Anna-Greta Pekkarinen, Natalia Ollus, Anniina Jokinen, Laura Järvenpää, Saara Haapasaari, Jenna Kenttälä och Sofie Relander. (https://bit.ly/student_expl)

Publicerad i Helsingfors av Europeiska institutet för kriminalpolitik, verksamt i anslutning till Förenta nationerna (HEUNI), år 2026. Studien har genomförts med finansiering från Nordiska ministerrådet av experter vid HEUNI.

TARKISTUSLISTA IHMISOIKEUKSIA KOSKEVALLE HUOLELLISUUSPROSESSILLE, JOKA KATTAÄ KOKO KORKEAKOULUORGANISAATION TOIMINNAN

Tämän tarkistuslistan tarkoituksena on tunnistaa kattavan ihmisoikeuksia koskevan huolellisuusprosessin keskeiset rakennuspalikat, jotka koskevat koko organisaation toimintaa, joka voi käsittää esimerkiksi seuraavat osa-alueet ja ihmisoikeusriskien hallinnan niiden kohdalla: opiskelijarekrytointi, henkilöstörekrytointi, tutkimustoiminta, palvelujen ja tuotteiden hankinta sekä sijoitustoiminta.

- Luodaan hallintorakenteet: hallituksen vastuu, poikkisektorinen toimeenpanotyöryhmä, osoitetaan omistajuus ja resurssit.
 - a. Laaditaan ihmisoikeushuolellisuutta koskevat toimintaperiaatteet, jotka kattavat kaikki organisaation toiminnan osa-alueet ja huolellisuusprosessin vaiheet.
 - b. Toteutetaan organisaation toiminnan ja kumppanuuksien kartoitus.
 - c. Tehdään kartoitukseen perustuva kattava riskien tunnistaminen ja arviointi.
- Suunnitellaan, toteutetaan ja päivitetään toimenpiteet riskien hallitsemiseksi ja tosiasiallisten vaikutusten käsittelemiseksi.
- Varmistetaan avainhenkilöiden koulutus sekä lisätään koko organisaation tietoisuutta ja osaamista.
- Varmistetaan toimivat sopimus-, seuranta- ja vaikutusvallan käyttämisen prosessit hankinnoissa ja kumppanuuksissa.
- Osallistetaan keskeiset sidosryhmät (esim. opiskelijat, henkilökunta, palveluntarjoajien työntekijät toimipisteissä) riskinarvioinnin ja huolellisuusprosessin tueksi.
- Viestitään aktiivisesti ilmoituskanavista sekä valitus- ja oikaisumenettelyistä.
- Varmistetaan kattava tiedonkeruu huolellisuusprosessin tarkoituksiin riskinarvioinnin jatkuvaksi kehittämiseksi ja riskiperusteisen lähestymistavan mahdollistamiseksi.

TOIMENPITEET OSANA IHMISOIKEUKSIA KOSKEVAA HUOLELLISUUSPROSESSIA, ERITYISESTI KANSAINVÄLISEEN OPIKELIJAREKRYTOINTIIN KESKITTYYN

Tässä osiossa keskitytään erityisesti organisaatioiden kansainvälisen opiskelijarekrytoinnin toimintoihin, jotka ovat yksi osa-alue organisaation toiminnassa. Nämä suositukset koskevat toimenpiteitä tällä kyseisellä osa-alueella.

- Varmistetaan selkeä ja kattava viestintä hakijoille koskien organisaation sopimusagenttikumppaneita, ohjeistetusta agentin valinnassa, organisaation ilmoituskanavia sekä kohdemaan elinkustannuksia ja vähäisiä mahdollisuuksia osa-aikatyöhön.
- Toteutetaan potentiaalisten agenttikumppaneiden taustaselvitys ja suljetaan pois toimijat, joilta puuttuu eettiseen toimintaan tarvittava kypsyys ja resurssit, joilla ei ole näyttöä eettisestä toiminnasta tai jotka muut organisaatiot ovat tunnistanee epäluotettaviksi kumppaneiksi.
- Varmistetaan vahvat sopimusehdot, joissa määritellään selkeästi agenttikumppanin velvoitteet korkeakouluorganisaatiota ja opiskelijaa kohtaan, organisaation oikeudet saada tietoa agentin toiminnasta, vastuut ja roolit väärinkäytöstilanteissa sekä viimekädessä mahdollisuus irtisanoa sopimus, jos väärinkäytöksiä ei haluta korjata.
- Sitoutetaan ja koulutetaan agenttikumppani konkreettisista odotuksista sekä asiaankuuluvista säännöistä ja määräyksistä.
- Valvotaan agenttien toimintaa, mukaan lukien kartoittamalla kansainvälisten opiskelijoiden hakemusprosessia koskevia kokemuksia.
- Arvioidaan agentin suoriutumista ja arvioon perustuen tehdään päätös sopimuksen uusimisesta.
- Viestitään julkisesti huolellisuusprosessista, havaituista ongelmista ja toteutetuista toimenpiteistä.
- Koulutetaan avainhenkilöitä, koko henkilöstöä sekä opiskelijoita tunnistetuista riskeistä, organisaation toimintatavoista ja ihmisoikeuksia koskevasta huolellisuusprosessista.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Kansainväliset opiskelijat voivat altistua riskeille jo rekrytointivaiheessa, mikä voi lisätä heidän haavoittuvuuttaan hyväksikäytölle ja ihmiskaupalle opintojen aikana tai niiden jälkeen. **Heikko taloudellinen tilanne on keskeinen taustalla vaikuttava riskitekijä.** Tarve löytää työtä millä keinoilla tahansa itsensä ja perheensä elättämiseksi sekä puutteellinen tieto oikeuksista työmarkkinoilla voi johtaa opiskelijan hyväksikäyttävään työsuhteeseen. Suomessa ja Ruotsissa korkea työttömyys vaikeuttaa reilun työn löytämistä myös valmistumisen jälkeen.

Haasteisiin vastaaminen edellyttää **koordinoituja toimia maahanmuutto-, koulutus- ja työllisyyspolitiikan välillä sekä tiivistettyä yhteistyötä viranomaisten, oppilaitosten, kuntien ja muiden toimijoiden kesken.** Rekrytointiagenttien toimintaa tulisi säännellä, ja korkeakoulujen sekä viranomaisten tulisi varmistaa, että hakijoille annettava tieto tarjoaa realistisen ja totuudenmukaisen kuvan elämästä kohdemaassa.

Maahan saapumisen jälkeen paikallisten viranomaisten ja järjestöjen tulisi tukea opiskelijoita sekä heidän puolisoitaan ja lapsiaan, jotta he pääsevät riittävien tukipalvelujen ja kotoutumismahdollisuuksien piiriin. Opiskelijoille on luotava polkuja reiluun työhön opintojen aikana ja niiden jälkeen.

Kaiken kaikkiaan **oppilaitosten on jatkettava ihmisoikeuksia koskevien huolellisuusprosessiensa vahvistamista**, jotta kansainväliseen opiskelijarekrytointiin liittyviä hyväksikäytön riskejä voidaan kattavasti tunnistaa, ehkäistä ja käsitellä.

HEUNIn tuore tutkimus kansainvälisten opiskelijoiden hyväksikäytön riskeistä ja heidän kohtaamistaan haasteista Suomessa ja Pohjoismaissa osoittaa, että hyväksikäyttö on monivaiheista, rakenteellista ja kytkeytyy sekä kansainvälisiin rekrytointijärjestelmiin että kansallisiin politiikkarakenteisiin. Ratkaisuna raportti esittää joukon rakennuspalikoita koulutusorganisaatioille suunnatun kokonaisvaltaisen ihmisoikeusperustaisen huolellisuuskehikon (human rights due diligence) kehittämiseksi.

Lisätietoja sekä räätälöityjä esityksiä ja koulutuksia varten: laura.jarvenpaa@om.fi

Tarjoamme koulutusta myös englanniksi, ruotsiksi, venäjäksi ja ranskaksi.

